

години! Та и нѣма по-голъмо благо, по-голъмо утѣшенье за разумень чловѣкъ отъ това — да съзнава, че е свободень и да може во всеуслишание да казва, че е свободень. Но стига ли само това? О, не! не стига, братие. Че какво се иска още? — Искане се това, за което сте чувале да се говори и другъ пѣтъ: иска се, при вънкашната, политическа свобода, и *вътрешна, душевна свобода*. Безъ тази послѣдната, вънкашната свобода не е и не може да е свобода; тя може да е само *сѣнка* на свободата.

Както казахме по-горѣ, Свободата е велико благо за народитѣ и за всѣки едногo отдѣлно; но това благо трѣба да се почита отъ насъ, трѣба *то* да е скъпо за насъ, трѣба да се пази отъ насъ. Свободата дава голѣми, безчисленни добрини, но само на тѣзи, които умѣятъ да ѣхъ почитатъ, умѣятъ да ѣхъ цѣнятъ, умѣятъ да ѣхъ пазятъ. Обаче, само този може да почита, да цѣни и да пази свободата, който е вътрешно, душевно свободень. А кой е вътрешно, душевно свободень, — вие ако и да знаете, защото и другъ пѣтъ се е говорило за това, но и днесъ тържеството ни е таково, щото не ще бжде никакъ излишно пакъ да си напомнимъ за това макаръ и отгорѣ-отгорѣ. Душевно свободень чловѣкъ е този, който не се подчинява или не е робъ на своитѣ страсти и лоши наклонности, който не е предаденъ на пороци, а е чловѣкъ честень, душевно благородень. Свободата е чисто и свето нѣщо. Тя иска отъ чловѣцитѣ честна дѣятелность, благородни подвизи, безкористна любовь и преданность на общитѣ народни интереси. Всичко това сж условия, безъ които свободата не може да съществува. Но само честниятъ чловѣкъ е способенъ на честна дѣятелность, само той може да е способенъ за благородни подвизи, за безкористна любовь и преданность, за високо самопожертвование. *Правдата* е единственната основа на благополучень частень и народень животъ. Но само честниятъ чловѣкъ може да обича и да почита правдата. Ще рѣче, че само такъвъ чловѣкъ може да обича и свободата, защото *истинска свобода* и *правда* сж двѣ нѣ-